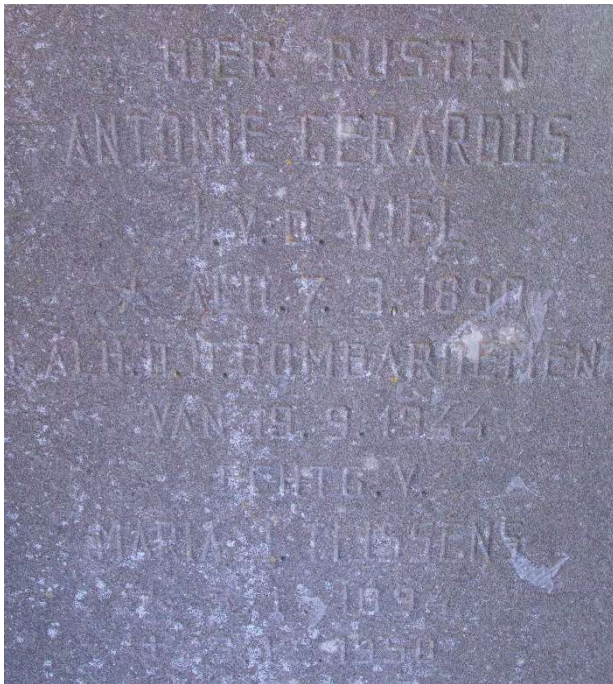

Het 75 jaar oude graf van Toon van de Wiel op het Sint Joris kerkhof

Het grijze grafmonument in de vorm van een kruis staat iets scheef op de begraafplaats van de Sint Joriskerk in Eindhoven. De tekst is nog wel te lezen, maar de verf van de letters is na 75 jaar verbleekt. Op de steen is te lezen dat in dit graf Antonie Gerardus van de Wiel en zijn echtgenote Margie Tijssens begraven liggen. De opa en oma van kleinkinderen, waarvan ik er één ben, die hen nooit gekend hebben. Antonie is overleden bij het bombardement op Eindhoven, de dag na de bevrijding van Eindhoven.

Margie is later bijgezet; zij is op 23 december 1950 overleden. Aan haar schenk ik op een later moment aandacht.

In dit verhaal heb ik het verder over Toon van de Wiel. Dat doe ik naar aanleiding van een brief van 18 oktober 1989 geschreven door zijn jongste dochter, mijn tante Ton. Zij schrijft hierin over "Toon". Ik neem daardoor aan dat hij zo genoemd werd.

Op 18 september 1944 was Eindhoven door de Britten en Amerikanen bevrijd van de Duitsers. Eén dag later, op dinsdag 19 september die zonovergoten begon, werd feest gevierd in de stad. Rijen dik stonden de Eindhovenaren langs de straten en zagen hoe colonnes voertuigen door de stad van het zuiden via de binnenstad, o.a. door de Rechtestraat, naar het noorden trokken. Echter tussen 17 en 18 uur verdween de

mensenmassa na geruchten dat er weer Duitsers in aantocht waren.¹

Om 19.20 uur verschenen er lichtkogels boven de stad en wierpen Duitse vliegtuigen bommen af. Ook boven de Leenderweg werden bommen afgegooid. Eén exemplaar kwam voor de huizen 110 t/m 116 op straat terecht. Een blok van vier huizen waaronder Leenderweg 114, het huis van Toon en Margie. Volgens ons moeder, Maria, de één na jongste dochter, stond Toon met mensen die naar binnen gevlucht waren in de gang. Daar in de gang heeft niemand het bombardement overleefd. Volgens de aangifte in de overlijdensakte is Toon om 20 uur overleden.

Op nr. 110 woonde de familie van Dommelen. Daarvan is een kind, een tante en een nicht overleden. Van de familie Emans die op nr. 116 woonde overleden de ouders en twee zonen. Al deze mensen stonden bij Toon in de gang.²

---

¹ Bron: Karel Margry. De bevrijding van Eindhoven

² Bron: Nel Wernaart v. Dommelen - Eindhoven in Beeld

Foto: De Leenderweg voor het rijtje huizen met de bomkrater op straat. (Frans Gommers – Eindhoven in beeld)

Vier dagen later, op 23 september, werd Toon tijdens een massabegrafenis begraven op het kerkhof van de Sint Jorisparochie. Daar zijn foto's van, gemaakt door Ben Postema. De overledenen van het bombardement werden in vier lange rijen begraven. Toon ligt dicht langs de rand van het kerkhof; vak P, rij 4, nr. 17.

Er staat momenteel een heideplant voor de grafsteen, verder niets. Deze heide is op 5 oktober 2019 gepland door twee achterkleinkinderen van Toon. Tim en Maarten, twee kleinkinderen van de eerder genoemde Maria toen zij met mij een dagje familiegeschiedenis ophaalden in Eindhoven. Bezoek van het graf van Toon en Margie hoorde daar vanzelfsprekend bij.

Toon was als zoon van bakker Gerardus en Sibilla Dorn in Stratum als oudste kind geboren op vrijdagavond 7 maart 1890 om half twaalf. Volgens de geboorteaangifte van de volgende dag, was Sibilla "zonder beroep", dat gold voor de meeste vrouwen in die tijd. In welk huis Toon ter wereld kwam is niet exact bekend. Er werd in die tijd nog niet geregistreerd met straatnamen maar met buurten en nummers. Het gezin van Gerardus en Sibilla woonde in buurt D, nr. 183³. Dat is ergens aan de Geldropseweg ter hoogte van de Tongelrese straat⁴. Hier zijn omnummeringslijsten van, die we eens moeten opzoeken.

De geboorteaangifte is naar alle waarschijnlijkheid gedaan in het gemeentehuis van Stratum, aan wat nu de Stratumse Dijk (nr. 20) heet. Dat pand staat er nog steeds. Toon moet er vaak

---

³ Bron: BR-Stratum-15418-1409 Index Bevolkingsregister Stratum 1890-1900

⁴ Bron: Yvonne Henderson - facebookgroep Oud Stratum

langs gekomen zijn. Immers om van Stratum naar Eindhoven te gaan moest je over de Stratumse Dijk.

Foto: gemeentehuis Stratum

Stratum was in de 19^e eeuw nog een eigen gemeente met een veel groter grondgebied dan het kleine maar welvarende Eindhoven bezat. Samen met de dorpen Woensel, Gestel, Tongelre en Striip (nu allen stadsdelen van Eindhoven) werd Stratum op 1 januari 1920 geannexeerd door Eindhoven.

De dag na de geboorte werd Toon direct gedoopt in de parochiekerk van Stratum, de H. Georgius, nu beter bekend als de Sint Joriskerk. Formeel is dit nog steeds de H. Georgiuskerk, maar Sint Joris is niets anders dan de Nederlandse vertaling.

Deze kerk staat er nog steeds, alleen bezat deze tijdens de doop van Toon nog geen toren. De kerk was toen pas vier en een half jaar oud. De toren waarmee we de kerk nu kennen is pas van 1911. Zoals gebruikelijk bij Katholiek gedoopte kinderen kreeg Toon ook een peter en meter. Dat waren Antonius van de Wiel en Elisabeth Dorn. Alleen de jongste broer van Toon had als tweede naam Antonius, dat zou deze peter geweest kunnen zijn. Elisabeth was de jongste zus van Toon's moeder.

Foto: Sint Joriskerk zonder toren in 1903

Hoe Toon zijn vrouw Margie heeft leren kennen weten we niet. Ze woonden echter redelijk dicht bij elkaar, dus de kans is groot dat zij elkaar in Eindhoven hebben leren kennen. Toon woonde voordat hij aan de Leenderweg ging wonen bij zijn ouders in de Havenstraat nr. 7. Dat huis is al voor de jaren '90 van de twintigste eeuw afgebroken, zoals helaas met veel panden in Eindhoven. Margie woonde in de Dommelstraat, op nr. 26, dat later hernoemd is als nr. 4. Margie kwam uit Tilburg en is als dienstbode in 1916 gaan werken in Eindhoven.

Op donderdag 23 juni 1921 zijn Toon en Margie voor de wet in Eindhoven getrouwd. Martinus van 29 jaar, de broer van Toon en Alexander van 22 jaar, de broer van Margie waren getuigen. Vermeldenswaardig is dat de schoonouders van Toon niet bij de huwelijksvoltrekking aanwezig waren. Zij hadden een "Authentieke akte van toestemming" afgegeven.

Aannemelijk is dat het huwelijk voltrokken is op het stadhuis aan de Rechtestraat uit 1869 dat in 1967 afgebroken is. Nu ligt er in de bestrating voor de plaats waar het ooit gestaan heeft nog een gravure ter herinnering aan dat stadhuis. Toon zal het beeld op de foto regelmatig gezien hebben. Het aanzicht ziet er nu helaas volledig anders uit.....

Foto: zicht op het stadhuis van Eindhoven via de Jan van Hooffstraat

Vier dagen na hun wettelijk huwelijk zijn Toon en Margie op 27 juni 1921 voor de kerk getrouwd in de stadskerk van Eindhoven uit 1867, de Catharinakerk. Helaas is mij niets bekend van feestelijkheden naar aanleiding van de trouwerij, maar die zullen er ongetwijfeld geweest zijn.

Toon en Margie hadden een huis gekregen in Stratum aan de Leenderweg nr. 86. In hun huwelijksakte staat in de kantlijn vermeld bij bruidegom Toon: "Stratum Leenderweg 86 eigen huis". Bij Margie staat in de kantlijn: "Eindhoven Dommelstraat 4". Dat maakt het waarschijnlijk dat Toon al aan de Leenderweg woonde voordat er getrouwd werd. Dat "eigen huis" betekent niet dat het een koophuis was. De woning behoorde tot een rij sociale woningbouw aan de Leenderweg uit 1920. Of er voor Toon al iemand anders gewoond heeft, of dat hij er direct zelf is komen wonen moet nog uitgezocht worden. Toon was al 31 jaar toen hij trouwde. Je kunt aan de rij huizen richting Leende naast het blok van vier waar Toon woonde, nog goed zien hoe het rijtje huizen er moeten hebben uitgezien.

In 1938 vond er een hernummering plaats van de woningen aan de Leenderweg en kreeg hun huis nr. 114. In dat huis zijn ze altijd blijven wonen tot de bom viel. Al hun kinderen, Gerard, Louis, Wies, Sibyl, de tweeling Maria en Jan en Ton, zijn er opgegroeid. Achter het huis was er een tuin, daar stond in ieder geval een kersenboom in volgens dochter Ton.

Interessant is te zien wat voor beroepen de mensen hadden die ook aan de Leenderweg woonden⁵. Toon staat zelf vermeld als brievenbesteller. In zijn huwelijksakte staat overigens vermeld postbeambte, op zijn ID van de P.T.T. uit 1939 besteller. Dat is weer doorgestreept en vervangen door kantoorknecht. Op nr. 84 tot en met nr. 76, richting centrum dus,

---

⁵ Kees van der Hoeven. Eindhoven in 1934. Adressen personen bedrijven.

woonden een dienstbode, twee fabrieks- en een textielarbeider, een winkelbediende/etaleur, waarschijnlijk werkend bij kruidenierswaren P. de Gruyter die in dat pand zat, twee sigarenmakers, een chauffeur, een coupeur en een metselaar. De andere kant uit, richting Leende waren dat een sigarenmaker (de buurman die ook bij het bombardement omgekomen is), een monteur, een conciërge van het belastingkantoor, een tabaksbewerker en een fabrieksarbeider. Opvallend veel sigarenmakers, maar Eindhoven was in die tijd rijk aan sigarenfabrieken.

Ons moeder heeft nooit veel verteld over hoe het bij haar thuis was. Wel dat Toon bang was dat hij alsnog opgeroepen zou worden door de Duitsers tijdens de oorlog. Dat kwam omdat zijn moeder van Duitse afkomst was. Ze was in Aken geboren in de Franzstrasse 113. Zijn zonen Gerard en Louis waren in de oorlog ook te werk gesteld in Duitsland. Toon heeft hun terugkomst niet meer meegemaakt.

Wat mijn moeder als een heldendaad over haar vader verteld heeft, is dat de kerstboom, toen met echte kaarsjes, in de fik gevlogen was en dat Toon deze brandend naar buiten gooide. Daarna, welk jaar het was weet ik niet, hebben ze nooit meer een kerstboom gehad daar aan de Leenderweg. Toon had als hobby klarinet spelen. Hij speelde dan ook bij de P.T.T.-harmonie.

Foto: Toon bij de P.T.T.-harmonie, tweede rij, zesde persoon van links

Na het bombardement was er waarschijnlijk niets meer over van de inventaris. Ook documenten waren weg. Er zijn echter wel duplicaten gemaakt. Zo is er een duplicaat van het huwelijksboekje en een "vervangpolis" van een "Polis van Levensverzekering", afgesloten voor dochter Maria (ons moeder) op 10 augustus 1931. De premie bedroeg drie en een halve cent per week. Bij overlijden zou eenhonderd gulden uitgekeerd worden aan Toon. Wellicht om een begrafenis te betalen. Aannemelijk is dat Toon en Margie zo'n polis ook voor de andere kinderen afgesloten hebben.

Van mijn moeder begreep ik dat er op zondag naar de kerk werd gegaan. Blijkbaar gebeurde

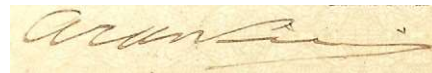
dat niet in de Sint Joriskerk. Bij deze kerk werd namelijk in 1984 een monument onthuld waar ook alle parochianen op vermeld staan die bij het bombardement om het leven zijn gekomen. Toon staat daar niet bij. Aangezien mijn moeder Maria in de Gerarduskerk getrouwd is, neem ik aan dat Toon en Margie ook tot deze parochie behoorden.

Wat is er nu, 75 jaar na het tragisch overlijden van Toon, nog tastbaar over van Toon? In ieder geval enkele foto's.

Daarnaast zijn dat zijn naam op documenten zoals geboorte- en overlijdensakte. Verder zijn handtekening op de huwelijksakte, zijn P.T.T.-identiteitskaart en de geboorteakten van zijn kinderen.

Toon's naam is ook vermeld op het oorlogsmonument op het Stadhuisplein in Eindhoven, waar alle, 1099, oorlogsslachtoffers van Eindhoven op vermeld staan. Zijn naam is overigens doorgegeven aan twee kleinkinderen. En natuurlijk is Toon middels zijn naam tastbaar op de grijze oude grafsteen. Die grafsteen is overigens ooit eens rechter gezet door Louis, de tweede zoon van Toon en mijn vader Cor. Dit is ergens gebeurd rond het jaar 2000. De steen stond behoorlijk uit het lood. Valt de steen om, dan breekt deze waarschijnlijk en wordt deze opgeruimd. Dat is met veel grafmonumenten van het bombardement gebeurd zo te zien, want de steen staat er vrij eenzaam bij.

Foto's: Toon van de Wiel en zijn handtekening op de identiteitskaart van de P.T.T.

Op het grafkaartje, staat bovenaan vermeld "oorlogsgravenstichting bericht zenden alvorens te ruimen", omdat het een oorlogsgraf is. Goed om de tastbare naam van Toon op de grafsteen te laten voortbestaan en er voor te zorgen dat de steen nooit omvalt.

Hulsberg, september 2019.
Ron de Ruijter